

A NÉMETEK KITELEPÍTÉSE

4/1 NÉMETEK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Olvasmány

Különbféle germán törzsek a honfoglalás előtt is jelen voltak a Kárpát-medencében, de ezek semmiféle etnikai folytonosságot nem alkotnak a középkori németséggel.

A 9. század közepétől a Kárpát-medence nyugati területein a Keleti Frank Birodalom határa húzódott, s főleg bajor népcsoportok éltek itt. Később Gizella kíséretében sok német lovag érkezett hazánk területére.

A **szászok** a XII. századtól folyamatosan telepedtek be elsősorban Erdély és a Felvidék területére. Elnevezésük a „saxon” szóból ered, amit tulajdonképpen gyűjtőszóként használtak. Új városokat alapítottak, bányászattal, kereskedelemmel, kézművességgel vagy szőlőműveléssel foglalkoztak. Erdélyben a leggazdagabb nemzetnek számítottak. Zárt tömbben, az úgy nevezett Szászföldön éltek, és törekedtek autonómiájuk megőrzésére.

A városi jog, a városépítés, a városi szervezetek meghonosításában igen nagy szerepet játszott a németség. Nagy Lajos, majd Zsigmond király városfejlesztő intézkedéseit legjobban a **német patrícusok** élvezték. Ők álltak a városi önkormányzatok élén, gyakran dinasztákat hozva létre. Mintegy százezer fő lehetett összességében a szabad királyi városok lakója, és többségük német anyanyelvű volt. Nekik köszönhető többek közt a felvidéki Selmecbánya (Schemnitz) fellendülése.

A **sváb** a XVIII. században a Dunántúlra, Dél-Alföldre, Tiszántúlra betelepített német anyanyelvű népcsoportok gyűjtőszó jellegű megnevezése. A paraszttelepések szívesen használták saját magukra vonatkoztatva sváb elnevezést, a városlakó német anyanyelvű polgárok viszont tiltakoztak ellene.

A katolikus németek többsége Tolna és Baranya vidékén, illetve Buda környékén lakott. Sokan költöztek a Bakony, a Vértes, a Pilis településeire, valamint Bácskába és Bánátba. A XIX. század közepén is érkeznek még családok a német fejedelemségekből, leginkább a Bach-korszakban. A dualizmus időszakában felerősödött az asszimiláció. A trianoni döntés után megmaradt magyar területen az 1930-as népszámlálás szerint 480 ezer német élt. A németség a térség nemzetei által megbecsült – s ahogy az már lenni szokott: irigyelt és utált – tényezője volt ennek a világnak.

Feladat

A szövegek alapján jelöljétek be egy térképvázlaton, hogy milyen térségekben éltek a Kárpát-medencei németek! Készüljétek fel arra, hogy a falitérképen a többieknek is be tudjátok mutatni a letelepedésük helyét és időpontját!

4/2 NÉPCSOPORTOK ÁTTELEPÍTÉSE

Páros feladatlap

Eddigi történelmi tanulmányiátok alapján keressetek öt példát arra, amikor valamilyen népcsoportot erőszakkal új lakóhelyre költöztettek! Próbáljátok megfogalmazni, hogy mi lehetett ennek a lépésnek az oka, és az adott időszakban mi jellemezte az ezt kikényszerítő államot!

Az esemény pontos megnevezése	A népcsoport áttelepítésének célja	A lépést kikényszerítő állam jellemzői
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

4/3 A VOLKSBUND ÉS AZ SS

Olvasmány

a) A Volksbund

Az 1930-as években Magyarországon kibontakozott a kisebbségi német nacionalizmus, amely elutasította a tömeges névmagyarosításokat és az asszimilációt. Az 1938-ban alakult Volksbundot 1939-ben törvényesítette a kormány, és 1941-től iskolák fenntartását is engedélyezték a számukra. 1942-ben 300 ezer volt a szervezet tagjainak a száma.

A Volksbund jellemzője volt egyrészt a náci ideológia terjesztése, a német faji felsőbbrendűség eszméjének népszerűsítése, másrészt a német haderő támogatása. Három SS-toborzásra a magyar kormány hozzájárulásával került sor, de a toborzást maga a Volksbund végezte el.

A Volksbund erősen zsidóellenes szervezet volt, de a cionistákkal rokonszenveztek, mert azok ki akartak települni Magyarországról. Vélt és valós sérelmek hangoztatásával szították a különben is meglévő német–magyar ellentéteket.

A Volksbund mindvégig igen megosztott szervezet volt. Sokan csak kényszerből lettek a tagjává, a katonai sorozások pedig számos embert egyenesen elrettentettek tőle. Ez a szervezet a saját erejéből – tehát a hitleri Németország ösztönzése, sőt kényszerítése nélkül – képtelen lett volna arra, hogy a magyarországi németek felét a tagjává tegye. A tagok közül mintegy 50 ezren rövid időn belül csatlódtak, és kiléptek a szervezetből.

A Volksbund ellen szervezkedő és a magyar hazához ragaszkodó németek 30-40 ezer fős hűségmozgalma (Treuebewegung) Horthyhoz és a magyar rendszerhez volt hű. Mozgalmat 1944. október 15-e után Szálasiék betiltották.

b) Toborzás és kényszersorozás a fegyveres SS-be

Magyarország 1942-ben kötötte meg Németországgal azt az egyezményt, amelynek értelmében 20 ezer német önkéntesen vállalhatott szolgálatot az SS-ben, de ezért elvesztette magyar állampolgárságát. 1943-ban megkötötték a második egyezményt, újabb 20 ezer önkéntes belépéséről, ám ez a létszám az adott körülmények között már csak nagy nehezen jött össze 1944 februárjára. A magyarországi németeknek összesen három százaléka lépett be az SS-be. Szorongatott helyzetük miatt a hitleri Németországnak emberekre volt szüksége, ezért 1944 áprilisában újabb egyezményt kötöttek, most már 40 ezer főről, akiket azonban már csak kényszerrel tudtak besorozni. Az önkéntesek zömmel a visszacsatolt területekről kerültek a német hadseregbe, míg a magyarországiak ekkor már ellenálltak.

A magyar hadseregben ugyanekkor 35 ezer német katona szolgált.

4/4 A NÉMETEK FELELŐSSÉGE

Csoportos feladatlap

Beszélgétek meg, és jelöljétek aláhúzással, hogy szerintetek milyen mértékben felelősek a németek a II. világháború miatt! Indokoljátok is a választásotokat!

KÉRDÉSEK / VÁLASZLEHETŐSÉGEK	INDOKLÁS
<p>Terheli-e felelőség a németeket a II. világháború miatt?</p> <p>Igen Részben Nem Nem dönthető el</p>	
<p>Minden németet terhel-e felelőség a II. világháború miatt?</p> <p>Igen Részben Nem Nem dönthető el</p>	
<p>Terheli-e felelőség a magyarországi németeket a II. világháború miatt?</p> <p>Igen Részben Nem Nem dönthető el</p>	
<p>Minden magyarországi németet terhel-e felelőség a II. világháború miatt?</p> <p>Igen Részben Nem Nem dönthető el</p>	

4/5 A NÉMETEK ÁTTELEPÍTÉSE

Részletek a potsdami konferencia jegyzőkönyvéből

A kilencedik ülés, 1945. július 25.

CHURCHILL:

Volna még egy kérdés, amely nem szerepel ugyan a napirenden, mégis meg kellene tárgyalni, s ez az áttelepítés kérdése. Csehszlovákiából sok németet át kell telepíteni Németországba.

SZTÁLIN:

A csehszlovák hatóságok már kiutasították ezeket a németeket, akik most Lipcsében, Drezdában, Chemnitzben vannak.

CHURCHILL:

Nézetünk szerint 2,5 millió lehet azoknak a szudétanémeteknek a száma, akiket át kell telepíteni. ...

SZTÁLIN:

Nagy részük az orosz övezetbe megy.

CHURCHILL:

Nem óhajtjuk, hogy a mi övezetünkbe költözzenek.

SZTÁLIN:

Ezt nem is javasoljuk.

CHURCHILL:

Csak növelnék az éhes emberek számát. Véleményem szerint az áttelepítés még nem indult meg igazán.

SZTÁLIN:

Honnan? Csehszlovákiából?

CHURCHILL:

Csehszlovákiából. Az áttelepítés egyelőre csak kis arányokban folyik.

SZTÁLIN:

Értesüléseim szerint a csehek felszólítják a németeket, hogy költözzenek el, majd kitelepítik őket. Ami a lengyeleket illeti, ők visszatartottak másfél millió németet, hogy felhasználják őket a betakarításban. Mihelyt a betakarítás Lengyelországban befejeződik, a németeket kitelepítik Lengyelországból.

CHURCHILL:

Nézetem szerint ezt nem kellene megtenni, tekintettel az élelmezési, jótételi s egyéb megoldatlan problémákra. Most az a helyzet, hogy a lengyeleknek van élelmiszerük és tüzelőanyaguk, nekünk pedig csak népességünk van, s ennek a népességnek az ellátása súlyos terheket ró ránk.

SZTÁLIN:

Képzeljük csak bele magunkat a lengyelek helyzetébe; öt és fél éven át rengeteg csapás és sérelem érte őket a németek részéről....

A tizenegyedik ülés 1945. július 31.

TRUMAN:

A következő kérdés: a német lakosság áttelepítése Lengyelországból és Csehszlovákiából.

BYRNES:

A kérdés tanulmányozására kiküldött bizottság jelentését teljes egészében elfogadtuk, kivéve az utolsó mondatot...

SZTÁLIN:

Attól tartok, hogy az ilyen döntés nem jár megfelelő eredménnyel. Nem arról van szó, hogy a németeket egyszerűen fogják és kiűzik az országból. Nem olyan egyszerű a dolog. Olyan helyzetbe hozzák őket, hogy jobbnak látják elhagyni ezeket a területeket. Formailag a csehek és a lengyelek azt mondhatják, hogy a németeknek nem tiltották meg, hogy ott éljenek, de valójában olyan helyzetbe hozzák a németeket, hogy lehetetlenné válik ottmaradásuk.

BYRNES:

Ebben a pontban az áll, hogy az érintett kormányokat megkérjük, állítsák le átmenetileg a német lakosság kitelepítését, amíg az Ellenőrző Tanácsban meg nem tárgyaljuk ezt a kérdést. Értesüléseim szerint a németeket rákényszerítik Lengyelország és Csehszlovákia elhagyására. A németeknek más országokba való áttelepítése növeli terheinket.

SZTÁLIN:

A lengyelek és a csehek azt fogják mondani, hogy náluk nincs rendelet a németek kitelepítésére. De ha ön ragaszkodik hozzá, hozzájárulhatok ehhez a javaslatához, csak attól tartok, hogy sok eredményt nem hoz.

TRUMAN:

Hálásak lennénk, ha hozzájárulna.

Forrás: www.bibl.u-szeged.hu/

Hadtörténeti gyűjtemény // Második világháború // Diplomácia // Potsdam // A kilencedik és a tizenegyedik ülés, (1945. július 25. és 1945. július 31.)

4/6 A NÉMET LAKOSSÁG RENDEZETT ÁTTELEPÍTÉSE

A potsdami konferencia közleménye (XIII. fejezet)

A konferencia a következő megállapodásra jutott a németeknek Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországról való kitelepítését illetően:

A három kormány, miután megvizsgálta a kérdés minden oldalát, elismeri, hogy a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon maradt német lakosságot vagy annak egy részét át kell telepíteni Németországba. Egyetértenek abban, hogy mindenfajta áttelepítésnek, amelyre ténylegesen sor kerül, szervezeten és humánus módon kell végbemennie.

Mivel nagy számú németnek Németországba való érkezése növeli a megszálló hatóságokra amúgy is nehezedő terheket, a három kormány úgy véli, hogy mindenképp a németországi Ellenőrző Tanácsnak kell tanulmányoznia ezt a problémát, különös figyelemmel arra, hogy ezeket a németeket arányosan osszák el valamennyi megszállási övezet között.

Ezzel egyidejűleg a csehszlovák kormányt, a lengyel ideiglenes kormányt és a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságot tájékoztatják majd a fentiekről, és azt javasolják nekik, hogy tartózkodjanak a német lakosság további kiutasításától, amíg az illető kormányok meg nem vizsgálják az Ellenőrző Tanácsban részt vevő képviselőik jelentését.

Forrás: www.bibl.u-szeged.hu/

Hadtörténelmi gyűjtemény // Második világháború // Diplomácia // Potsdam //

Feladat

Nézzétek át még egyszer a szöveget, és jelöljétek aláhúzással, ha találtok választ benne az alábbi kérdésekre!

1. Mivel indokolják a nagyhatalmak az áttelepítéseket?
2. Mi a büntetése annak, ha valahol nem emberséges módon történik a költöztetés?
3. Hol fogalmazódik meg a szövegben a nagyhatalmak problémája?
4. Hol fogalmazódik meg a szövegben az érintett lakosság problémája?

4/7A A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI

Áttelepítési tervek

A náci Németország 1939-től kezdve nagy lendülettel fogott hozzá a bekebelezett területek elnémetesítéséhez. 1939 és 1943 között Délkelet-Európából mintegy 700 ezer „népi németet” hoztak Németországba, elsősorban a kitelepített lengyelek és a meggyilkolt zsidók helyére.

Magyarországon az ezerkilencszáznegyvenes évek elejétől egyre általánosabbá vált a vélemény – nem utolsósorban a tudatosan terjesztett kormányzati propaganda nyomán –, hogy a magyarországi németiséget a háború után vissza kell telepíteni Németországba.

1944 nyarától az SS és a német hadvezetés hozzálátott a nagy német tömegek evakuálásához azokról a területekről, amelyeket közvetlenül fenyegettek a szovjet támadások. Észak-Erdélyből százezreket menekítettek, a Bánságból, Bácskából, sőt még Tolnából és Baranyából is katonai kísérettel igyekeztek evakuálni német csoportokat.

A Szovjetunió 1941-ben kazah, kirgiz területekre telepítette át a volgai németeket. Ez volt tehát a németkérdés elintézésének szovjet modellje.

Benes csehszlovák elnök 1941-től azt sulykolta, hogy az első számú feladat az egész katasztrófát elindító müncheni szerződés jóvátétele. Ez pedig főként úgy valósítható meg, ha Németország területére telepítik a több mint hárommilliós csehszlovákiai németiséget.

Forrás: Tilkovszky Lóránt: Német nemzetiség – magyar hazafiság. Tanulmányok a magyarországi németiség történetéből. Pécs, JPTE TK Kiadói Irodája 1997. kötete és a kötetről készült recenzió: Niederhauser Emil: A németiség nehéz útja. Megjelent: Regió 1998/2

4/7B A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI

Nemzetközi jellemzők

A II. világháborút követően a Vörös Hadsereg által elfoglalt területeken „a németiség háborúban elkövetett emberiségellenes bűneiért” embertelen kitelepítés kezdődött az akkori Szovjetunió területéhez tartozó Königsbergben (oroszul: Kalinyingrád) és Memelland területén. Lengyelországban a szovjetek által elűzött lengyelek a német országrészekbe menekültek, ahol a németeket meggyilkolták vagy elűzték (tehát a szovjetek egyszerűen nyugatra tolták Lengyelországot).

A hitleri Németország veresége után megkezdődött a németek elleni kollektív fellépések sorozata. 1945. május 5-től ténylegesen mintegy 15 ezer német esett áldozatul a pogrom-jellegű rendzavarásoknak, és németek ezrei haltak meg május végén a mintegy 25 ezer brünni német halálmenetében az osztrák határ felé, valamint az „aussigi (Ústí nad Labem-i) mészárlás” alatt 1945. július 31-én. Még a szovjet páncélos parancsnokokat és politikai tiszteteket is sokkolták a cseh csőcselék szadista rémtettei. A táborokban és börtönökben fogva tartott mintegy 350 ezer német közül legkevesebb 40 ezret öltek meg. Nem kétséges az, hogy a vezető cseh politikusok tudtak a vad németellenes túlkapásokról. A németek közül az 1945 májusától augusztusig tartó csehszlovákiai „*wilde Vertreibung*”, „*divoky odsun*” (vad kiűzés) keretében 750 ezer főt, az 1946–48 közötti marhavagonokba zsúfolt transzfer során pedig 2-2,2 millió németet telepítettek Németország amerikai, brit és szovjet zónáiba. (A lipcsei pályaudvaron mintegy 400 ezer szudétanémet holttestét égették el a fertőzésveszély miatt.)

1945 és 1948 között mintegy 11 millió németet üldöznek el, telepítenek ki Közép-Kelet-Európából.

Csehszlovákiában elrendelték évekre a 3 millió németet megkülönböztető kötelező *N* (csehül: *nemec*) betű hordását (a zsidó *sárga csillag* mintájára).

A kitelepített németek mind a négy megszállási övezetben lakóhelyre találtak, de hivatalos képviselőtüket kizárólag Bajorország vállalta. Azóta is minden kitelepített német miniszterelnöke az éppen hivatalban lévő bajor kormányfő.

(A téma ismertetéséhez segítséget nyújt a történelmi atlasz II. világháború utáni népmozgásokat bemutató térképoldala.)

Forrásk: Tilkovszky Lóránt: *Német nemzetiség – magyar hazafiság. Tanulmányok a magyarországi németiség történetéből.* Pécs, JPTE TK Kiadói Irodája, 1997, és a kötetéről készült recenzió Niederhauser Emil: *A németiség nehéz útja.* Megjelent: Regió 1998/2

4/7C A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI

A magyarországi német lakosság kitelepítése

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság eredetileg nem tervezte a magyarországi németek kitelepítését, ezt a Magyar Ideiglenes Nemzeti kormány kezdeményezte, valószínűsíthetően a szovjet megszálló hatóság kívánságára.

A háború után két váddal illették a hazai németeket: ők voltak az ötödik hadoszlop (pedig ebben sok magyar is szerepet játszott), illetve államot alkottak az államban.

A magyar kormány a német lakosság egy részének kitelepítését az 1945. (XII. 29.) rendeletében határozta el. A Minisztertanács megszavazta a javaslatot, amely az 1941-es népszámlálásban magukat németeknek valló állampolgárok közül a Volksbundnak és a német fegyveres alakulatnak, német pártoknak, egyesületeknek a tagjait, illetve „a hitlerista szervezeteket bármi módon támogatókat” ítélte kitelepítésre.

Amikor a kitelepítés szóba került, a vádat az 1941-ben magát német nemzetiségűnek vallott 300 ezer emberre kiterjesztették. 1945. november 28-án a Szövetséges Ellenőrző Bizottság ülésén Vorosilov elnök javaslatára döntés születik félmillió magyarországi német áttelepítéséről Németország amerikai megszállási övezetébe, pedig ennyi német nemzetiségű összesen sem volt Magyarországon.

A kitelepítési rendelet végrehajtásában a Belügyminisztérium korlátlan hatalmat kapott. A falusi előjáróságok a Belügyminisztérium által rendelkezésre bocsátott adatok alapján állítottak össze listákat, amelyeket aztán kifüggesztettek. Nagy elégedetlenséget váltott ki, hogy az SS-be 1944-ben kényszersorozottakat hasonlóan bírálták el, mint az 1942–1943-ban önként belépőket. Előfordult, hogy valamely családtag Volksbund-tagsága miatt az egész családot büntették. Az első áttelepülő csoportot 1946 januárjában vagonírozták be Budaörsön. 1946 decemberében a németek kitelepítése befejeződött az Egyesült Államok németországi övezetébe. A kitelepítettek teljes száma 116 959 fő volt. 1947-ben a magyar kormány jegyzékben kérte a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy járuljon hozzá a magyarországi németek kitelepítésére Németország szovjet zónájába. A szovjet kormány hozzájárult 50 ezer magyarországi német letelepítéséhez.

(A téma ismertetéséhez segítséget nyújt a történelmi atlasz II. világháború utáni népmozgásokat bemutató térképoldala.)

Forrás: Tilkovszky Lóránt: Német nemzetiség – magyar hazafiság. Tanulmányok a magyarországi németiség történetéből. Pécs, JPTE TK Kiadói Irodája 1997 és a kötetről készült recenzió Niederhauser Emil: A németiség nehéz útja. Megjelent: Regió 1998/2..

4/7D A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI

A magyarországi németek tragédiája a számok tükrében

Az 1941-es népszámlálás során a 477 ezer németből 300 ezer nemcsak német anyanyelvűnek, hanem német nemzetiségűnek is nevezte magát. A kormány úgy vélte, hogy ezek kerülnek majd kitelepítésre.

A magyarországi németeknek 1946 januárjában a Budapest környéki falvak német lakóinak kitelepítésével elkezdődött elűzése azt eredményezte, hogy a nyugati német zónába 130-150 ezer ember került ki, a második hullámban pedig 50 ezer, a keletnémet zónába. Összesen tehát 180-200 ezer németet telepítettek ki Magyarországról.

A kitelepítés alól mentesíthetők körét egyre szűkítették. A kommunista párt még az 1947. augusztusi választások után is a kitelepítés folytatását sürgette, amely csak akkor ért véget, amikor 1948-ban megszűnt a németországi katonai megszállási övezetek fogadási készsége.

Az elmenekültekkel együtt 220-250 ezer lehet a Németországba kerültek száma. (A malenkij robotra a Szovjetunióba elhurcoltak 60 ezer németet.) A háborús veszteségeket is figyelembe véve Magyarországon körülbelül 200 ezer német maradhatott.

Az itt maradt németek állampolgári jogait 1949–50-ben visszaadták, de elkobzott vagyonukat nem.

Forrása: Zielbauer György: *Magyar polgári lakosok deportálása és hadifogsága 1945-1948*, Megjelent: *Történelmi Szemle*, 1989, 3–4. szám, 270–291. o.

4/7E A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI

A több mint ezer német lakost elvesztő települések listája

Hazánk településeinek a száma közel 3000. A németek kitelepítése közel egyharmadukat érintette kisebb vagy nagyobb mértékben. Az alábbi lista azoknak a községeknek és városoknak a neveit tartalmazza, ahonnan több mint ezer főt hurcoltak el a Szovjetunióba, illetve Németország nyugati vagy keleti felébe a háború után.

A település neve	A kitelepítettek száma	A település neve	A kitelepítettek száma
Ágfalva	1537	Hidas	1641
Almáskamarás	1539	Hógyész	1157
Bácsalmás	5105	Katymár	2176
Balf	1123	Levél	1151
Bátaszék	1241	Mór	1238
Békásmegyer	2449	Mórág	1512
Bonyhád	2340	Mosonszentjános	2861
Budakeszi	3489	Mosonszentpéter	1978
Budaörs	8359	Mosonszolnok	2564
Budapest	4933	Mucsi	1829
Ceglédbercel	1081	Németkér	1899
Cikó	1228	Pilisborosjenő	1119
Csátalja	1749	Sopron	2005
Dunakömlőd	1955	Soroksár	3898
Elek	5619	Taksony	1194
Etyek	2612	Torbágy	1222
Fertőrákos	3333	Törökbálint	2143
Gánt	1059	Üröm	1448
Gara	1509	Vaskút	1769
Hegyeshalom	1289	Véménd	1056
Hercegfalva	1204	Zsámbék	2966

Forrása: A Terror háza múzeum honlapja

A teljes listát megtalálod a terrorhaza.hu címen a magyar tragédia 1946 ikonra kattintva!

4/7F A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI

A kitelepítés utáni élet

Nehéz hónapok, évek vártak azokra, akiket kitelepítettek.

- Más volt a nyelv, mint amelyet megszoktak, csak egy-egy hazai nyelvjárást ismer-tek.
- A hazai németiség túlnyomó többsége igen vallásos római katolikus volt, Német-országban ezzel szemben gyakorta teljesen protestáns vidékre kerültek, ahol nem voltak templomaik.
- Ezer további különbség növelte a távolságot a kitelepítettek és az őslakosok kö-zött: kulturális hagyományaik, öltözködésük, étkezési szokásaik, életvitelük mind-mind eltérőek voltak.
- Szinte semmi nem volt kitelepítettek számára előkészítve. Élelmiszerral való ellá-tásuk nagy problémát okozott a hatóságoknak, amelyek ezt úgy próbálták áthi-dalni, hogy kezdetben vidéken igyekeztek elhelyezni őket, ahol az élelmiszerellá-tás mégis valamivel könnyebbnek tűnt. Vidéken azonban kevés munkalehetőség akadt.
- A háború sújtotta városokban, falvakban igen nehéz feladatot jelentett a kitele-pített tömegek lakhatáshoz juttatása. Ezért a kezdeti években gyűjtőtáborokban, átmeneti lakásokban helyezték el őket. Ez feszültségekhez vezetett a jövevények és a régi lakosság között.

Gyors gazdasági és társadalmi integrációjukra ilyen körülmények között nem lehetett szá-mítani, mégis sikerült: megfeszített, kemény munkával az egykori magyarországi néme-tek új hazájukban is bizonyítottak.

Forrás: Zielbauer György: Magyar polgári lakosok deportálása és hadifogsága 1945–1948. Meg-jelent: Történelmi Szemle, 1989, 3–4. szám, 270–291. o.

4/7G A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI

A kitelepítettek első hetei

A Kresz családot a kitelepítések legutolsó szakaszában vitték ki Németország szovjetek által megszállt részébe. A gyűjtőtáborból, az úgynevezett „szürke kaszárnyából” Lipcse környékére kerültek. Amikor éjszaka megérkeztek, a polgármester ki sem lépett a házból, nem fogadta a jövevényeket. Egy vendéglős beszórta a szalmát a táncterembe, s oda feküdhetek. Kreszék néhány napig ott maradtak a vendéglőben, főzhetek a Heise család konyháján, kislányuk bejárt játszani a gyerekekhez. Kreszék végül egy gazdánál kaptak két kamrafélét, az egyik húsfüstölő volt, a másik lomtár.

Kreszné egyik legrosszabb emléke a kislányával kapcsolatos és valamelyik május 1-jei ünnepehez fűződik; a kislánynak nem volt megfelelő egyenruhája, s emiatt megfedték, a fölvonulás idejére kiközösítették. A kislányt később is féltette, mivel jó tanuló volt, el akarták egy intézetbe vinni, Lipcsébe, elszakítva a családjától.

Siposékat 1947 szeptemberében, tehát az úgynevezett második szakaszban telepítették ki. Bajorországban szembe kellett nézniük azzal, hogy korábbi családnevük, a Spiegel előnyösebb lenne, de nem németesítettek, helyette makacsul kijagítottak minden németet, akinek száján a Sipos névből óhatatlanul Sziposz lett. Sipos Ádám Bajorországban sokáig gazdánál dolgozott, maga választotta így, falun inkább volt élelem. Majd ismerősök révén fölvtették egy gyárba – harminchárom évet töltött el ott. A családból a két, Szibériába deportált lányt többé nem látták.

A kitelepített magyarországi németek egy részét kezdettől a visszatérés gondolata foglalkoztatta a honvágy miatt. Voltak családok, akik kitartóan szerették volna a hivatalos útját megteremteni a hazatérésüknek, Berlinben a magyar külképviselet megértette velük a jogszerű mód lehetetlenségét. A hírek arról is szóltak, hogy Magyarországon is vadásszák az illegálisan hazatérőket, s visszatoloncolják őket oda, ahonnan jöttek.

A „bennszülött” németek túlságosan sok rokonszenvet nem mutattak irántuk, mivel csak azt érzékelték esztendőik óta, hogy jönnek, jönnek, még mindig jönnek, és elfoglalják a munkalehetőséget. Ráadásul a Magyarországról hozott nyelvjárások sehogy sem egyeztek a helyi dialektussal, sem az irodalmi német nyelvvel. Feltűnő volt a kitelepített idősebbek népviselete. Így közülük sokan megkapták az „ungarische Zigeuner”-féle lekezelést is. A munkanélküliség, a lakáshiány, az ide-oda való vándorlás általános volt a kitelepítettek családjában. Szerencsés volt, aki a nyelvi nehézségek ellenére szakmát tanulhatott.

Windeisenék Württembergbe érkezésük után egy faluba kerültek, ennivalóért s a kamrányi szoba kvartélyáért dolgoztak. A solymáriak, békásmegyeriek előbb barakkokban laktak, a férgeket vadászták, aztán egy nagy, vörös téglás épületbe költöztek – tudták, itt a háború alatt lengyel hadifoglyok voltak, a közelben levő másik épületben pedig korábban zsidók szenvedtek.

Forrás: Kalász Márton: Tizedelőcédulák cikke nyomán. Kortárs, 2006. november–december.

4/7H A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI

A Benes-dekrétumok

Benes Csehszlovák köztársasági elnök volt. Mint az állam vezetőjének, joga volt ahhoz, hogy törvényerejű rendeleteket hozzon. Dekrétumai alapján történt meg a németek (és a magyarok) hazaárulónak bélyegzése, és kezdődött meg évtizeden át tartó üldöztetésük.

1. A németek, magyarok, árulók és kollaboránsok minden vagyoni értéke nemzeti igazgatás alá kerül. (1945/5, május 19.)
2. A németek, magyarok, árulók, valamint a cseh és szlovák nép ellenségeinek mezőgazdasági vagyona kártérítés nélkül kisajátításra és felosztásra kerül. (1945/12, június 21.)
3. A német és magyar etnikumhoz tartozó csehszlovák állampolgárok állampolgársága megszűnik...
4. Azok a német és magyar nemzetiségű személyek, akik elvesztették csehszlovák állampolgárságukat, munkakötelezettség alá kerülnek: a férfiak a betöltött 14. életévüktől a betöltött 60. életévükig, a nők pedig a betöltött 15. életévüktől a betöltött 50. életévükig. (1945/71, szeptember 19.)

Az elűzött szudétanémetek 1945-ben kollektív büntetés alá estek: polgári jogaiktól, vagyonuktól megfosztották, addigi életkörülményeik közül erőszakosan kiszakították, kíméletlenül elűzték, táborokba gyűjtötték őket, tehervagonokba zsúfolva hagyták el a hazájukat.

A csehek számára azonban hosszú távon mindez súlyos következményekkel járt. A cseh társadalomban megjelent egy jogokkal nem rendelkező csoport, akikkel szemben szinte minden megengedett volt. A kollektív bűnösség erkölcstelen alapvéneken elfogadása töret okozott az emberi jogokon alapuló erkölccsel szemben.

Forrás: Arnold Suppan: A szudétanémetek Prága és Bécs között cikke nyomán. Megjelent: História 2002.08.

4/8A A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI*Feladatkártyák*

1.

Derítsétek ki az internet segítségével, hogy milyen lakosság-áttelepítési tervei voltak Hitlernek, Benesnek és a háború utáni magyar kormánynak!

2.

Nézzetek utána az internet segítségével, hogy miként történt a németek kitelepítése Lengyelországban és Csehszlovákiában!

3.

Keressétek meg az interneten a magyarországi német lakosság kitelepítéséről szóló kormányhatározatot és annak végrehajtási utasítását! A következő órán mutassátok be a dokumentumot!

4.

Keressetek adatokat arról, hogy hány embert érintett Magyarországon a németek kitelepítése, és milyen ütemben zajlott le a folyamat!

5.

Nézzetek utána, hogy környéketek mely településeiről telepítettek ki németeket a háborút követő években! Hány embert érintett az intézkedés, és hová kerültek?

4/8B A TÖRTÉNET MOZAIKDARABJAI*Feladatkártyák*

6.

Internetes kutatómunka alapján mutassátok be, hogy milyen nehézségekkel találták szemben magukat a kitelepített németek új lakóhelyükön!

7.

Gyűjtsetek epizódokat a kitelepítettek életéről! Javasolt irodalom: Kalász Márton: Tizedelőcédulák című regénye, A Kortárs című folyóirat 2006. november–decemberi száma

8.

Ismertessétek a csehszlovákiai megtorlás jellemzőit Arnold Suppan: A szudétanémetek Prága és Bécs között (História, 2002/8.) című cikke alapján!

9.

Készítsetek 12 képből álló prezentációt a magyarországi németek kitelepítéséről a következő honlapok felhasználásával!
www.terrorhaza.hu és www.svabkitelepites.hu

4/9 ÉRTÉKELŐ LAP

A kiselőadásokhoz

Értékelj pontozással az előadók teljesítményét a megadott szempontok szerint!
1 pontot adj, ha gyengének érzed a teljesítményt, 2 pontot, ha átlagosnak, és 3 pontot, ha jónak találsz az előadást az adott szempontból!

Téma / Előadó	Értékelési szempontok				
	Szakmai felkészültség	Szakkifejezések használata	Lényegkiemelés	Logikus felépítés	Előadási stílus
a) Áttelepítési tervek Előadó:					
b) Nemzetközi jellemzők Előadó:					
c) A magyarországi német lakosság kitelepítése Előadó:					
d) A németek tragédiája a számok tükrében Előadó:					
e) A több mint ezer lakost elvesztő települések Előadó:					
f) A kitelepítés utáni élet Előadó:					
g) A kitelepítettek első hetei Előadó:					
h) A Benes dekrétumok Előadó:					

4/10 A KOLLEKTÍV BÜNTETÉS

Gondolatok a kitelepítések értelmezéséhez

A németek magántulajdonára szükség volt az országok újjáépítéséhez.

Ha minden német Németországba kerül, akkor már nem törhet ki háború az egyesítésük érdekében.

Az emberekben erős vágy volt 1945-ben, hogy valakit felelőssé tegyenek a több évig tartó szenvedés miatt.

Az elveszett területekről érkező, mintegy 300 ezer menekült elhelyezését a magyar kormányzat a kitelepített svábok rovására kívánta megoldani Magyarországon.

A magyar kormányzat a németek helyére kívánta a csehszlovákiai magyarokat letelepíteni.

A németek voltak a felelősök a háborúért, ezért kellett őket kitelepíteni.

A kitelepítés történelmi igazságszolgáltatás volt.

Az állam feladata az etnikailag homogén nemzetállamok létrehozása. A nemzeti kisebbségek felszámolása vagy felszívása ezért a többségi nemzet joga és kötelessége.

A svábság egy batyuval jött ide, ezért indokolt, hogy egy batyuval is menjen.

A svábok önmagukat szorították ki az ország testéből, mivel tetteikkel bizonyították, hogy együtt éreznek a hitleri Németországgal.

Az embertől otthonát, környezetét, faluját, házát, földjét, kenyerét, vizét emberségesen elvenni nem lehet.

Aki nem követett el gaztetteket, csak éppen részese volt egy tömegtébolynak, azt nem szabad büntetni ezért.

A nyomorgó lakosságot könnyebb volt lecsillapítani, ha volt bűnbak a szenvedéseikre. Ezt testesítették meg a németek.

4/11A VISSZAEMLEKEZÉSEK

Személyes élmények a kitelepítés napjairól

„Az elüldözöttek 20 kg élelmet vihettek magukkal, amely a következőkből állt: 1 kg zsír, 2 kg hús, 7 kg liszt, kenyér vagy tészta, 2 kg hüvelyes és 8 kg krumpli, illetve 80 kg ruha vagy ágynemű. A pályaudvaron mindezt újra megmérték, és akinek több volt a megengedettnél, attól elvették. Kíméletlenül elvették a babakocsikat és a varrógépeket, sőt aki nem adta oda elég gyorsan őket, azt még meg is verték.” *Josef Brasch, Mosonszolnok*

„Hajnali kettőkor kopogtak a hátsó ablaknál. A postás volt. Elmondta, hogy rajta vagyunk a listán, reggel hozza a hivatalos papírt a kitelepítésről. Én és szüleim a szökést választottuk, szinte semmit sem vittünk magukkal. A szomszéd falu papja rejtegetett bennünket egy héten át, majd segített munkát és fedelelet találnunk egy istállóban. A család többi tagja 6-kor megkapta a felszólítást, 10-kor már úton is voltak. Később tudtuk meg, hogy Ulm környékére hurcolták őket.” *Schwáb Ádám, Aparhant*

„Tizenhárom és fél éves voltam. Egy szombati nap volt, amikor teherautókkal jöttek értünk. Senki sem tudta, hogy kit és miért visznek. Apám nem volt volksbundista, a háborúban magyar katona volt, mégis rajta volt a kitelepítési listán. Talán azért, mert német anyanyelvűnek vallotta magát, talán azért, mert az egyik legtehetősebb ember volt a faluban, kulák Stágelnek is nevezték. *Stágel Ferenc, Dunabogdány*

„1946. január 20-án kellett lakóhelyünket könnyek között bánatban elhagyni. Budaörs vasútállomásán áruszállító vagonokba raktak minket, melyekben kis kerek kályha állt. Farkasordító hideg volt. A szállítás a marhavagonban, melybe 30 személyt besúfoltak, embertelen volt, nem volt WC. 8 nap marhavagonban eltöltött kínokkal teli utazás után az új hazában voltunk. Nyomor, fájdalom, sírás töltötte meg szívünket. Elvették a hazánkat. Az új hazát csak nehezen, vonakodva szoktuk meg. Honvágy kínozza az időseket, de minket, fiatalokat is.” *Josef Hauser, Budaörs*

„Anyámék heten voltak testvérek, őket egy kivétellel mind kitelepítették. Kitelepítés? Maguk a németek is azt mondták, itt szó sem volt kitelepítésről. A kitelepítés ugyanis szerződés alapján történik: a két fél, a befogadás és a kitelepítő egyezsége alapján. Ez egyszerű deportálás volt: embereket hurcoltak el akaratuk ellenére, országokat kényszerítették arra, hogy kitoloncoljanak, illetve befogadjanak embereket.” *Herold Teréz, Dunabogdány*

4/11B VISSZAEMLEKEZÉSEK

Személyes élmények a kitelepítés napjairól

„A dunabogdányi kitelepítésekre az utolsó pillanatban került sor, akkor, amikor a nagyhatalmak már leállították a kitelepítéseket. Rajk László és társai egy igazi erdélyi falut szerettek volna csinálni a sváb falu helyén, ezért kellett volna innen kitakarodnia minden svábnak. Két kitelepítési lista volt, az elsőn ezeröttszáz ember szerepelt. Kétszáz rendőrt és vagy harminc teherautót vezényeltek ide, azokkal akarták gyorsan, másfél nap alatt kiüríteni a falut.” *Bergmann Ferenc, Dunabogdány*

„Két órát kaptunk, hogy összeszedjük a holminkat. Két óra alatt csak a legszükségesebbet szedte össze anyám. Heten voltunk gyerekek. Kenyeret, zsírt, egy kis húst, ágyneműt. Minden bútorunk, emlékünk ott maradt. Anyám csak egy képet kapott még fel, ami rólunk, gyerekekről az elsőáldozáskor készült. Nem volt irgalom. A szomszéd faluból egy magyar gazda megígérte apámnak, hogy gondját viseli a kutyánknak. Apám boldog volt.” *Maria Kraus, Mosonszentjános*

„Az életük értelmét vették el tőlük: a házat, a földet, amit egész életük munkájával építettek fel. A kitelepítés során talán ezért is voltak sokan apatikusak, akkorra már „csak” a hazájukat vehették el tőlük.” *Kammerer Teréz*

„16 éves voltam. Egyetlen éjszaka alatt felnőttem.” *(Lang Theresia, Mosonszolnok)*

Forrás: Terrorháza múzeum anyagának felhasználásával

